

BÖLÜM IV

Ecz.Çiğdem KILCI

TEB Yüksek Haysiyet Divanı Başkanı

Cevat SATILMIŞ

Felsefe Öğretmeni

**ECZANE
ECZACILIĞINDA
ETİK**

..... Madem ki Kriton düşüncesinde bir değişiklik olmadığını söylüyor ve Sokrates'in sorusuna "O işin görülmesi doğrudur" karşılığını veriyor, bunun sonucunu da düşünmelidir. Devletin izni olmadan hapisten çıkıp gitmekle kötülükleri dokunması gereken kimselere kötülük etmiş olmayacak mıdır? Verilen hükümlerin bir gücü kalmazsa, kişiler onları etkisiz bırakır, siler atarsa; devlet sürebilir mi? Yıkılıp gitmez mi?.....

PLATON "Kriton" (*)

IV. 1. ETİK KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

İnsanoğlu toplumsal bir varlık olarak ortaya çıktığı ilk andan itibaren, insanlararası ilişkileri düzenleyen birtakım kurallara gereksinim duymuştur.

İlişkileri düzenleyen bu kurallar, bireyler üzerindeki yaptırım güçlerine göre değişik adlar almaktadır. Bu kurallar yaptırım gücü en az olandan en çok olana doğru sıralanırsa, bunların gelenek-görenek, örf-adet, ahlak (etik) ve hukuk olduğu görülür.

Ekonomik ve toplumsal ilişkilerin değişimi ile birlikte meslek içi ilişkileri düzenleyen kurallar arasında yer alan etik, ahlak, meslek ahlakı ve deontoloji gibi kavramlar da ön plana çıkmaya başladı. Bu kavramları anlayabilmek ve temellendirebilmek için felsefe alanına kısa bir giriş yapmak gerekir.

Felsefe en genel anlamıyla; bireyin çevresinde olup bitenler ile kendi eylemlerinin bilincinde olup bunlar üzerinde düşünce üretebilme ve soru sorabilme etkinliğidir ya da var olanların varlığı, anlamı ve nedeni üzerine sorularla ortaya çıkmış, daha sonra varlık alanı ile beraber "değerler" alanında da kendini konu edinmiştir⁽¹⁾.

Hiç kuşku yoktur ki felsefeyi sadece etik ya da ahlak felsefesi olarak sınırlamak felsefeye yapılabilecek en büyük ihanetlerden biri olacaktır. Ancak konumuz ahlak ve özelde meslek ahlakı olduğu için, felsefenin dallarından ontoloji (varlık felsefesi), epistemoloji (bilgi felsefesi), estetik (sanat felsefesi) gibi konular üzerinde durulmayacaktır.

Birçok kaynakta etik ve ahlak kavramları birbirinin yerine kullanılan kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eşanlamlı kullanım anlamsal olarak birbirini kapsıyor olmayı içermekte; birebir örtüşmemektedir. Burada kısaca ahlak kavramının karşıladığı alan ile etik kavramının karşıladığı alanları ifade etmeye çalışacağız.

Ahlak Arapça "hulk" sözcüğünden türetilmiş bir kavramdır⁽²⁾. Genel anlamda ahlakı, mutlak olarak iyi olduğu düşünülen ya da belli bir yaşam anlayışından kaynaklanan davranışlar bütünü olarak tanımlamak mümkündür⁽³⁾.

* Paksüt, Fatma, "Platon ve Platon Sonrası" S.25-26

(1) Akarsu, Bedi, Fel, Ter. Sözl. S.69

(2) TDK Sözl. Cilt I S.30

(3) Cevizci, Ahmet Fel. Sözl. S.14

Etik ise Yunanca "töre, ahlak, karakter" anlamına gelen "ethike/ethos" sözcüğünden gelir.

Etik; ahlaksal alanın özünü ve temelini araştıran bilim, insanın kişisel ve toplumsal yaşamındaki ahlaksal davranışlarıyla ilgili sorunları ele alıp inceleyen felsefe dalı⁽⁴⁾ olarak tanımlanabilir. Etik ve ahlak günlük kullanımda yakın anlamlara gelmelerine rağmen felsefe dilindeki kullanımları farklıdır. Ahlak algısal bir davranış kalıbını belirleyen bir değer yargısını, etik ise bu değer yargısını araştıran, inceleyen, açıklamaya ve değerlendirmeye çalışan felsefe dalını kapsar. Bu nedenle günlük yaşamda bir ahlaki eylemden söz edildiği zaman bunu bir etik problem olarak da düşünmek gerekir. Ancak ahlak en ilkel toplumlarda dahi toplumsal yaşamı düzenleyen kurallar bütünü olmasına rağmen etik daha sonraları felsefe ile beraber ortaya çıkmış ve filozofların felsefe sistemleri içerisinde yer almıştır. Günümüzde etik, felsefenin bir alt dalı olarak değerlendirilmektedir. Onun da kendi içinde alt dalları oluşmuştur.

IV. 2. FARKLI ETİK YAKLAŞIMLAR

Genel olarak dört temel "etik" yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Bunlar erdem etiği, yararçı etik, ödev etiği ve haklar etiğidir⁽⁵⁾.

Erdem Etiği

Erdem etiğini savunanlara göre, insan eylemlerinin son amacı mutluluktur ve mutluluğa götüren yol da bilgidir. Erdem etiği, bireyin mutluluğunu temele alan bir etik anlayışıdır. "Birey hangi eylemleri sonucunda mutlu olur?" sorusu ahlak öğretilerinin temel problemi olmuştur.

Erdem etiği ya da *eudaimonia* (mutluluk) etiğinin temelleri Eski Yunan'dadır ve en önemli temsilcileri Sokrates, Platon ve Aristoteles'tir.

Sokrates, çağdaşı Sofistlerin yaşamın her alanında savundukları göreceliğe (*rölativizm*) karşı, insan yaşamının eylemsel sorunlarına gerçek ve derin bir ahlaksal ilgiyle yönelerek ve tümel bir doğrunun bulunabileceği kanısıyla karşı koyuyordu. Erdem ile bilginin özdeş olduğunu belirtip, yaşamı düzenleyen dinin ve geleneklerin etkisini bir kenara bırakıyordu. Sokrates bilginin (*episteme*) insanı doğru eyleme, bilgisizliğin ise yanlış eyleme götüreceğine inanıyordu. Bu nedenle ahlaksal eylemlerin kaynağı bilgidir ve iyi ile doğrunun ne olduğunu bilen kimse erdemlidir⁽⁶⁾.

Sokrates'in erdem üzerindeki araştırmalarını çıkış noktası olarak alan Platon'un etiğinde mutluluk vardır. Platon'a göre de *en yüksek iyi*, mutluluktur. Platon (*Eflatun*), insanın doğal amacı olan mutluluğu sağlayacak yaşama biçimini ve bunun ne olduğunu araştırmıştır. Diyaloglarında hep erdem ve mutluluğu tanımlamaya ve insanlara mutlu olmanın yöntemlerini öğretmeye çalışmıştır. Ona göre mutluluk iyiye sahip olmaktır⁽⁷⁾.

(4) Akarsu, Bedia a.g.e. S.62

(5) Prof.Dr.Eren, Nevzat Etik Medikal Trend Mayıs-1999 S.53

(6) Arat, Necla, "Etik ve Estetik Değerler", S.17

(7) Arat, Necla, a.g.e. S.18

Aristoteles, ahlak anlayışını *Nikomakhos Ethik* adlı eserinde dile getirmiştir. Aristoteles'e göre iyi, herşeyin yöneldiği amaçtır. Aristoteles ahlakta iyiyi, insan için iyi olan şeyle sınırlar. İnsan için iyi olan şey, ruhun iyilikle uyum içinde olan etkinliğidir.

Aristoteles'e göre mutluluk, yetkin bir yaşam süren ruhun erdemli eylemidir. Haz ise her eylemin bir bütünlemesi ve sonucudur. En yüksek mutluluğu, düşünme ve ahlaksal eylem sağlar. Mutluluğu elde etmeye çalışmak yaşama içgüdüğü kadar zorunludur ancak erdemli insanın mutluluğu, gerçek bir mutluluktur⁽⁸⁾.

Yararcı Etik

Yararcı etik, yapılan eylemin son amacının olabildiğince çok insanın yararına olmasını hedefler. Yararcı etik, yararcılığın kurucusu Jeremy Bentham (1748-1832) tarafından ifade edilmiş olan; "tüm insan varlıklarının hazzı isteyip, acıdan kaçındıkları" ve "her insan varlığının kendi hazzını aradığı" ilkesiyle, kişinin olabildiğince çok insana en yüksek mutluluğu sağlayacak şekilde davranması gerektiğini dile getiren ilkeye verilen addır.

Doğada haz ve acı gibi iki temel gücün egemenliğinden söz eden Bentham "tüm insanların hazzı aradığı" psikolojik olgusundan, bizim hazzı aramamız ve hazzın peşinden gitmemiz gerektiği yargısına geçmiş ve yarar ilkesiyle de bir eyleme yalnız ve yalnız mutluluğu yani hazzı artırıp artırmamasına bakılarak iyi ya da kötü denilebileceğini anlatmak istemiştir⁽⁹⁾.

Ödev Etiği

Ödev etiği, kaynağını Alman Filozofu Immanuel Kant'ta (1724-1804) bulan yaklaşımdır. *Deontolojik etik* olarak da bilinir. Bu etik anlayışına göre bir eylem; vicdan dediğimiz bir yasa koyucunun denetimindedir ve insanın eyleminin amacı kendi içindedir.

Ödev ahlakı; ahlaki bir eylemin doğruluğu ya da yanlışlığının eylemin sonuçlarından bağımsız olarak, birtakım ahlaki ödev ya da davranış kurallarını yerine getirip getirmemesi tarafından belirlendiğini, ahlakta eylemin sonucundan çok, eylemin temelindeki ilke ve ödevin önemli olduğunu savunan, insanın akıllı ve sorumlu bir varlık olarak yerine getirmek durumunda olduğu bir takım ödevleri olduğu düşüncesinden hareketle ahlakın temeline ödevi yerleştiren⁽¹⁰⁾ anlayışın genel adıdır.

Düşünce tarihi incelendiği zaman deontolojik bir ahlak anlayışını benimseyen büyük filozoflardan ilkinin Immanuel Kant olduğu görülür.

Kant, ahlakta eylemin sonucundan çok ahlak yasasına saygı, ödev duygusu ve insandaki akıllı öze hitap eden ödevleri gerçekleştirme olduğunu söyler. Buna göre ahlaki bir eylemin gerisinde bir ilkenin bulunması, onun bir ödevde dayanıyor olması eylemin kendisinden ve sonuçlarından çok daha önemlidir⁽¹¹⁾.

(8) Arat, Necla a.g.e. S.24-25

(9) Cevizci, Ahmet, Fel.Söz. S.545

(10) Cevizci, Ahmet, Fel.Söz. S.400

(11) Cevizci, Ahmet, a.g.e. S.400

Kant'ın, ödev ahlakını oluştururken eylemin sonuçlarından çok, o eylemin dayandığı ilkeleri önemsemesi, herkes için geçerli bir ahlak bütünü oluşturma kaygısı ve buna olan sarsılmaz inancındadır. Ona göre insanlar yalnızca etki edebildikleri, kendi denetimleri altında bulunan şeylerden sorumlu tutulabilirler.

Oysa eylemlerin sonuçları, çoğu zaman, insanların denetleyebilecekleri alanın dışında kalır⁽¹²⁾. Bunu bir örnekle somutlarsak;

Deniz kenarındayım ve bir çocuğun boğulmak üzere olduğunu fark ediyorum. Burada benim ödevim suya atlayıp çocuğu kurtarmaya çalışmaktır. Suyu kendimin boğulma tehlikesini düşünmeden atlıyorum, çocuğu kurtarmak için elimden gelen herşeyi yapıyorum. Buna rağmen çocuk, daha önce çok suyu yuttuğu için kurtulamıyor ve boğuluyor.

Bu durum benim eylemimin değerine hiçbir şekilde gölge düşürmez.

Yapılan eylem ahlaki ödev duygusuna dayandığı için ahlaki bir eylemdir⁽¹³⁾.

Kant ahlaki eylemlerin dayandığı ilkelere *maksim* adını verir. Maksim ya da ilke, eylemin gerisinde yatan, eylemlere karar verdiren ilkedir. Bu ilkeler ödev duygusunun ürünü olan ilkeler olmalıdır. Kant'a göre, akıllı bir varlık olan insanların birtakım ödevleri olmalıdır. Bunlar "her zaman doğruyu söylemelisin", "hiç kimseyi öldürmemelisin" türünden olan kategorik ödevlerdir⁽¹⁴⁾.

Akıllı olan her insan bu kategorik önermeleri (ödevleri) akli sayesinde ortaya koyacak ve bu suretle evrensel ahlak yasaları ortaya çıkacaktır.

Haklar Etiği

Haklar etiği "Doğal Yasa Kuramı" olarak bilinir. Doğal ahlak yaklaşımında, insanın ussal bir varlık olduğu ve bu özelliğinden dolayı da bazı hakları olduğu kabul edilir⁽¹⁵⁾.

IV. 3. MESLEK ETİĞİ VE DEONTOLOJİNİN ANLAMI

Son zamanlarda etik kavramının tarihsel süreç içerisinde aldığı bu anlamların yanında genelde meslek etiği, özelde deontoloji kavramı gündeme gelmektedir. Eczacılık mesleğinin eczacılara yüklediği bazı görevleri, bu görevlerin de niteliği itibariyle diğer mesleklerden farklı kural ve sorumlulukları vardır.

(12) Cevizci, Ahmet, a.g.e. S.400

(13) Cevizci, Ahmet, a.g.e. S.400

(14) Cevizci, Ahmet, a.g.e. S.400-401

(15) Eren, Nevzat a.g.m. S.54

Bu nedenle bütün meslekler için geçerli olabilecek genel bir meslek ahlakından söz etmek olanaklı değildir.

Bu kurallar bütünü de o mesleğe özgü ahlak kurallarının oluşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle zaman içerisinde o meslekte (örneğin eczacılıkta) uyulması gereken kurallar ortaya çıkmaktadır⁽¹⁶⁾.

Aslında her meslek, az ya da çok belirgin olan kendi meslek ahlakını ya da ait olduğu zümrenin ahlakını üretir. Kurallar bu mesleği seçen ve meslek olarak yürütenin bağlar.

Örneğin; Hippokrat yemini doktoru, genel ahlaki talep çerçevesinde insanlara gerektiğinde yardım etmekle, doktora güvenen hastaların kendilerini bedensel olarak iyi hissetmelerini ve sağlıklı olmalarını mesleki olarak iyi donatılmış bilgi ve sorumluluk temelinde sağlamakla yükümlü kılar⁽¹⁷⁾.

Deontoloji kavramı; Yunanca *deontos* (görev, vazife) ve *logos* (bilim) sözcüklerinin birleşmesi ile oluşmuş bir kavramdır. Kavram ilk defa Jeremy Bentham tarafından ölümünden sonra 1834 yılında yayınlanan "Deontoloji or the Science of Morality" ("*Deontoloji ya da Ahlakın Bilimi*") adını taşıyan eserde kullanılmıştır. İlkçağlardan yakın zamanlara kadar ise deontoloji kavramı yerine meslek etiği kavramı kullanılmagelmıştır⁽¹⁸⁾.

Ödev bilimi olarak dilimize çevrilebilen deontoloji kavramı Osmanlıca ilmi *vezaif* olarak ifade edilmekte idi. İlk defa İngiliz düşünürü J.Bentham tarafından kullanılmış olan bu kavram genellikle her türlü iş ve mesleğin *özel ahlakını* ifade etmek için kullanılan bir deyimdir.

Türk Dil Kurumu'nca yayınlanan Eğitim Terimleri Sözlüğü'nde Dr. A. Ferhan Oğuzkan tarafından deontoloji;

"Herhangi bir meslekten olan kimselerin birbirleri ve başkaları ile olan ilişkilerinde izlemeleri gereken ahlaki ilkeler ve yerine getirmek zorunda buldukları ödevler üzerinde duran bilim dalı" olarak tarif edilmektedir⁽¹⁹⁾.

Deontoloji ya da ödev bilimi; ödevi ahlakın temeli olarak gören, bazı eylemlerin sonuçlarına bakılmaksızın ahlaki bakımdan yapılması gereken eylemler olduğunu ileri süren ahlak anlayışıdır.

Bu ahlak anlayışı, ahlaki eylemlerde belirleyici olan ögenin sonuç olduğunu öne süren bütün teleolojik (*erekbilimsel*) ahlak anlayışlarının karşısında yer alır.

(16) Emil Durkheim, Meslek Ahlakı, S.2-14

(17) Pieper, Annemarie, Etiğe Giriş, S.39

(18) Prof.Dr.Ecz.Asil, Eriş Eczacılıkta Etik Sorunlar S.275

(19) Hançerlioğlu, Orhan, Fel.Ansiklopedisi Cilt 5 S.8

Deontolojiyi, hekim ve eczacının hastalarına, meslektaşlarına karşı davranışlarını kendisine konu edinen disiplin olarak tanımlamak mümkündür (20).

Bilimlerin ilerlemesi, toplumsal yaşayışımızda işbölümünün artması, insanlararası ilişkileri düzenleyen kuralların ana hatlarının belirginleşip daha çok yazılı bir içerik almaya başlaması ile birlikte işkollarında çalışan insanların da mesleklerini uygularken uymaları gereken kuralların netleşmesini zorunlu kılmıştır.

Farklı dönemlerde farklı kavramlar kullanılmasına rağmen her meslek örgütünün üyelerinin uyması gereken kurallar olagelmıştır.

İlkçağlarda *etik-etos* veya *etikon* kavramları ile tanımlanan uyulması gereken meslek ilkeleri zaman içerisinde tanımladığı mesleğe özgü kavramları oluşturmuştur. Deontoloji kavramı da bu bağlamda ağırlıklı olarak tıp ve eczacılık mesleklerinin uygulamalarında karşılaşılan ahlaki sorunları ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Ülkemizde de deontoloji kavramının kullanılmasının tarihi eskidir.

"Eski Yunan kültür çevresinde meslek deontolojisi için kullanılan etik, ethos deyimleri bugün artık o anlam yerine meslek onuru, meslek ideali anlamıyla kullanılmaktadır. Bu durum Ondokuzuncu yüzyıldan itibaren böyle olduğu için Bentham, 1834 yılında yayınlanan kitabında deontoloji deyimini kullanmış ve bu deyim o zamandan beri tüm dünyaya yerleşmiştir. Deontoloji terimini ilk kullananlardan biri de Medicinische Deontologie (*Tıbbi Deontoloji*) adlı kitabı 1897 yılında yayınlanan Julius Pagel'dir. Pagel ilk deontoloji derslerini de veren tıp tarihçelerindedir. Bizde ilk deontoloji dersleri Osmanlı döneminde 1874'ten itibaren Dr. Roussinian Efendi tarafından *Vezaif-i Tıbbiye* adı ile, 1908'de Şam Tıbbiyesi'nde Ethem Akif, 1909'da Zaros Paşa tarafından Haydarpaşa'daki Tıbbiye'de *Tarih-i Tıp* ve *Vezaif-i Etibba* adı ile okutulmaya başlandığı bilinmektedir. Bu tarihlerde eczacılık öğrencileri de isterlerse bu dersleri takip edebiliyorlardı.

Antik devirlerden beri deontolojiye önem verildiği bilinmektedir. Hippokrat'a atfedilen Corpus Hippocraticum'da yer alan bazı bölümlerden ve Hippokrat'ın ardından başta Efesli Soranos'un eserleri olmak üzere üretilen eserler, antik devirde deontolojiye verilen önemi göstermektedir.

Johannes Grammatikos'a atfedilen bir esere dayanarak ünlü İslam-Hekim-Eczacısı İshak Bin Huneyn tarafından yazılan *Tarih el Etibba* (Tıp Tarihi) ve yine Dokuzuncu yüzyılda Ali El Ruhavi tarafından yazılan *Kitab al-Adap et-Tabip* gibi eserler, İslam hekimlik ve eczacılığında deontolojiye verilen önemi kanıtlamaktadır (21).

"Deontoloji, dünyadaki bütün tıp ve eczacılık fakültelerinde ders olarak okutulmaktadır. Ülkemizde günümüze kadar bir tek "Eczacılık Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü" kurulmuştur.

(20) Cevizci, Ahmet, a.g.e. S.132

(21) Asil, Eriş, a.g.m. S.276

Bu kürsü 1980 yılında Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nde kurulan Eczacılık Tarihi ve Deontoloji Kürsüsüdür. Eczacılık Tarihi ve Deontoloji dersleri bu fakültede 1964 yılından beri kesintisiz olarak verilmeye başlanmıştır. 1981 yılı Kasım ayında çıkan 2547 sayılı Yüksek Öğrenim Kanunu ile kürsüler kaldırılmış, yerine Anabilim ve Bilim Dalları kurulmuştur" (22).

6643 sayılı Türk Eczacıları Birliği Kanunu'na dayanılarak hazırlanan ve Danıştayca incelenerek 9 Temmuz 1968 tarihinde kabul edilen, 27 Temmuz 1968 tarihinde 12961 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan *Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü* bu mesleğe ilişkin uyulması gereken etik kuralları belirlemiştir.

6197 sayılı "Eczacılar ve Eczaneler Hakkındaki Kanun" ve bu kanuna bağlı olarak çıkarılan ve 13.10.1992 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan "Eczaneler ve Eczane Hizmetleri Hakkındaki Yönetmelik" eczanelerin açılmasına dair usul ve esasları, eczanelerin açılacağı yerlerin özelliklerini, eczanelerin kısımları ve laboratuvarların vasıf ve şartlarını, eczanelerde bulunması gereken alet vesair malzemeler ve eczane hizmetleri ile ilgili hususları düzenler.

6197 sayılı yasa, Eczaneler ve Eczane Hizmetleri Hakkındaki Yönetmelik ve Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü'nde belirlenen kurallara uymayanlar hakkında 6643 sayılı Türk Eczacıları Birliği Kanunu'na göre işlem yapılır (23).

Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü'nün I.maddesi,

"Eczacıların deontoloji bakımından uymak zorunda oldukları ilke ve kurallar bu Tüzükle gösterilmiştir.

6643 sayılı Türk Eczacıları Birliği Kanunu'nun I. maddesi gereğince Türk Eczacıları Birliği'ne kayıtlı bulunan eczacılar, bu Tüzük hükümlerine tabidir." şeklindedir.

Ancak bu çalışma eczane eczacılığını kapsadığı için; tüm eczacılar için geçerli olan Deontoloji Tüzüğü ve deontolojik kurallar sadece eczane eczacılığı açısından değerlendirilecektir.

(22) Asil, Eriş, a.g.m. S.276

(23) Eczacılık-İlaç Yasa ve Yönetmelikleri TEB Yayınları-2001

IV. 4. ECZANE ECZACILIĞINDA ETİK

Atina Kanunları, Sokrates'i dünyaya getirmekle, beslemek ve yetiştirmekle, devletin iyiliklerinden yararlanmasına izin vermemle de kalmamış; ona, bütün varlığı ile beraber dilediği yere göçme hakkını da tanımıştır. Atina Kanunları'nı beğenmeyen kimsenin başka yere göçmesine bir engel yoktur.

Fakat Atina'da devlet işlerinin nasıl yürütüldüğünü, davaların nasıl görüldüğünü öğrendikten sonra orada kalanlar, kanunların buyruğunu tutmaya söz vermiş sayılırlar ve kanunların buyruğunu tutmayanlar iki bakımdan suçludurlar; kendisini besleyenlere karşı gelmişlerdir, uyacağım dediği kurallara uymamışlardır.

PLATON "Kriton" *

Sağlık Bakanlığı'nın 26.05.2000 tarih ve 23775 sayılı tebliği ile yayınlanan İyi Eczacılık Uygulamaları Kılavuzu'nda serbest eczane;

"Sahibi ve sorumlu müdürü eczacı olan, eczacılık mesleğinin kuralları doğrultusunda hizmet üreten, İyi Eczacılık Uygulamaları'nın gereğini en iyi şekilde gerçekleştirilmesini sağlayan koşullara sahip kamusal niteliği olan sağlık hizmetlerinin verildiği eczanedir."⁽²⁴⁾ şeklinde tanımlanır.

Türkiye'de uygulanmakta olan Deontoloji Tüzüğü ile dünyadaki meslek örgütlerinin uzlaşması sonucu ortaya çıkan etik kurallar maddeler halinde karşılaştırmalı olarak aşağıda verilmiştir.

Eczacı insan sağlığına, yaşam ve kişiliğine özen ve saygı göstermelidir.

Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü ⁽²³⁾

Madde 2: Eczacının başta gelen görevi, birbiriyle, hekim ve veteriner hekimlerle tam bir anlayış ve işbirliği içinde çalışarak insan ve hayvan sağlığına, hayatına ihtimam göstermektir.

İyi Eczacılık Uygulamaları Kılavuzu ⁽²⁴⁾

Madde 2: Eczacı bu görevi yürütürken yaşama ve insana karşı saygıyı ön planda tutmalıdır.

*Paksüt, Fatma "Platon ve Platon Sonrası" S.26

(23) Eczacılık-İlaç Yasa ve Yönetmelikleri TEB Yayınları-2001

(24) Ankara Eczacı Odası 2001 Ajandası S.160

1997 yılı FIP Konseyinde kabul edilen ilkeler (25)

Madde 1: Bireyin sağlığı eczacının öncelikli sorumluluğudur.

Yükümlülükler:

Objektif olmak,

Bireyin sağlığını kişisel ve ticari (mali çıkarı da kapsayan) çıkarların önünde tutmak,

Bireyin güvenli ve etkili tedaviye ulaşma hakkını korumak.

Amerikan Eczacılık Birliği (APhA) 1990 yılı Eczacılık Etik Kuralları (26)

Madde 3: Eczacı, hasta ile eczacı arasındaki ilişkiye saygılıdır.

1988 yılı Sidney-Uluslararası Eczacılık Birliği Toplantısı'nda kabul edilen Eczacılık Etiği (27)

Madde 1: Halk sağlığının ve bireyinin hizmetinde olan eczacı insan varlığına ve hayatına saygı çerçevesi içinde görev yapmalıdır.

Eczacı her bireye aynı ilgiyi gösterir.

Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü

Madde 3: Eczacı reçeteyi yazan hekim, reçetede adı yazılı hasta veya reçeteyi getiren kişi kim olursa olsun; cinsiyet, ırk, milliyet, felsefi inanç, din ve mezhep, ahlaki düşünce, karakter ve kişilik, toplumsal seviye, mevki ve siyasi düşünce ayrımı yapmaksızın, ilacını hazırlama ve reçete sahibine verme hususunda azami dikkat ve ihtimamı göstermekle yükümlüdür.

İyi Eczacılık Uygulamaları Kılavuzu

Madde 3: Eczacı tüm hastalarına aynı ilgiyi göstermelidir.

1997 FIP Konseyi'nde kabul edilen ilkeler

Madde 2: Eczacı her bireye aynı ilgiyi gösterir.

Yükümlülükler:

İnsan hayatına ve onuruna saygı göstermek,

İnsanlar arası ayırım yapmamak,

Her bireyin kişisel durumuna göre bilgilendirmek ve iyileştirmek için gayret etmek.

APhA Eczacılık Etik Kuralları

Madde 2: Eczacı her hastaya özenli, şefkatli ve gizli biçimde hizmet sağlar.

(25) Uluslararası Eczacılık Federasyonu'nun 5 Eylül 1997 tarihinde Vancouver'da yaptığı konsey toplantısı, TEB Haberler Kasım-Aralık 1997 S.32

(26) Amerikan Eczacılık Birliği (APhA) Mütevelli Heyeti'nin 1990 yılında düzenlediği Eczacılık Etik Kuralları-TEB HABERLER Temmuz-Ağustos 1997 S.22

(27) 1988 yılında Sidney'de yapılan Uluslararası Eczacılık Birliği toplantısında kabul edilen Eczacılık Etiği İlkeleri-V.Türkiye Eczacılık Kongresi (21-23 Mayıs 1993) sunulan tebliğ

1988 Sidney-Uluslararası Eczacılık Birliği Toplantısı'nda kabul edilen Eczacılık Etiği

Madde 2: Eczacı bütün hastalara karşı aynı hizmeti yapmalıdır.

Eczacı öğrendiği sırları yasal zorunluluk olmadıkça açıklayamaz.

Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü

Madde 4: Eczacı, meslek ve sanatının icrası sırasında öğrendiği sırları kanuni zorunluluk olmadıkça ifşa edemez.

1997 FIP Konseyinde kabul edilen ilkeler

Madde 4: Eczacı, bireyin mahremiyet hakkını korur ve saygı gösterir.

Yükümlülük:

Bilgisi ve rızası olmadan ve geçerli bir sebebi olmadan bireyin kimliğini ortaya çıkaracak bilgileri yaymamak

1988 Sidney-Uluslararası Eczacılık Birliği toplantısında kabul edilen Eczacılık Etiği

Madde 4: Eczacı, yasaların kaldırdığı durumlar dışında, meslek sırrına uymak zorundadır.

Eczacı, eczacılarla ve diğer mesleklerle işbirliği yapar ve onların yeteneklerine saygı gösterir.

Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü

Madde 2: Eczacı, sağlık ve veteriner hekimliği kuruluşları ile işbirliği yapar; kendileriyle, diğer tıp mensupları arasında saygı ve güven hisleri yaratmaya çalışır; müşterileri ve diğer iş sahipleri ile ilişkilerinde meslek ahlak ve adabına uygun şekilde hareket eder.

Madde 15: Eczacılar meslektaşları ile iyi ilişkiler kurar, maddi manevi bakımından birbirlerine yardım ederler.

1997 FIP Konseyinde kabul edilen ilkeler;

Madde 5: Eczacı meslektaşlarıyla ve diğer mesleklerle işbirliği yapar ve onların yeteneklerine saygı gösterir.

Yükümlülük:

Meslektaşlarla, diğer meslek ve örgütlerle, sağlığı korumak ve yaymak, hastalığı önlemek ve iyileştirmek için işbirliği yapmak

APhA Eczacılık Etik Kuralları;

Madde 6: Eczacı meslektaş ve öteki sağlık elemanlarının değer ve becerilerine saygılıdır.

İyi Eczacılık Uygulamaları Kılavuzu;

Madde 6: Eczacı, meslektaşlarını rakip olarak değil, eczacılık mesleğinin ilerlemesi ve sunulan hizmetin niteliklerinin artırılmasında işbirliği ve dayanışma içinde olan ortakları gibi görmelidir.

Madde 7: Diğer sağlık personeli ve özellikle doktorlarla olan ilişkileri, ilaçla ilgili her konuda karşılıklı güveni gerektiren bir hizmet ortaklığı gibi görülmelidir.

Madde 8: Meslek örgütleriyle, kamu kurum ve kuruluşlarıyla üniversitelerle ve endüstri ile ilişkilerinde meslek etiğine uygun davranmalıdır.

Eczacı mesleki bilgisinin yeterliliğini, etkinliğini korur ve geliştirir.

İyi Eczacılık Uygulamaları Kılavuzu;

Madde 13: Eczacı eczacılık uygulamalarının her alanında ve tüm meslek yaşamı boyunca mesleki bilgisinin etkinliğini ve yeterliliğini sürdürme sorumluluğu taşımaktadır.

1997 FIP Konseyinde kabul edilen ilkeler;

Madde 8: Eczacı mesleki bilgi ve becerisini korur ve geliştirir

Yükümlülük:

Sürekli olarak bilgi ve becerisini geliştirmek yoluyla diğer eczacılar ile arasında bu yönde rekabet oluşturmaktadır.

AphA Eczacılık Etik Kuralları:

Madde 5: Eczacı mesleki yeterliliğe sahiptir.

1988 Sidney-Uluslararası Eczacılık Birliği Toplantısı'nda kabul edilen Eczacılık Etiği:

Madde 3: Bilgilerini geliştirmek eczacının görevidir.

Eczacı mesleki ilişkilerde dürüst ve güvenilir olmalıdır.

Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü

Madde 2: Eczacı, kendileriyle diğer tıp mensupları arasında saygı ve güven hisleri yaratmaya çalışır.

1997 FIP Konseyinde kabul edilen ilkeler

Madde 6: Eczacı mesleki ilişkilerde dürüst ve güvenilir olmalıdır.

Yükümlülük:

Vicdanı ile hareket etmelidir,

Mesleki hükümlere aykırı davranışlardan, çalışma koşullarından ve uygulamalardan kaçınmalıdır.

Eczacı sağlık konusunda bireyin ve toplumun ihtiyaçlarını karşılar.

Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü;

Madde 6: Eczacı, hastaların veya hasta sahiplerinin, hastalığın çeşidi veya uygulanan tedavi şeklinin iyi olup olmadığı hakkındaki sorularını, onların maneviyatını yükseltecek şekilde ümit verici ve teselli edici sözlerle karşılar.

1997 FIP Konseyinde kabul edilen ilkeler;

Madde 7: Eczacı sağlık konusunda bireyin ve toplumun ihtiyaçlarını karşılar.

Yükümlülük:

Bir taraftan bireyin ihtiyaçlarını karşılamak için diğer taraftan da toplumun ihtiyaçlarını karşılamak

APhA Eczacılık Etik Kuralları:

Madde 7: Eczacı, bireysel ve toplumsal gereksinimler için hizmet verir.

1988 Sidney-Uluslararası Eczacılık Birliği toplantısında kabul edilen Eczacılık Etiği;

Madde 14: Eczacı, sağlık eğitimcisi görevini yerine getirmelidir.

Eczacı haksız rekabete neden olacak davranışlarda bulunmamalı, yaklaşımı ticari olmaktan çok mesleki olmalıdır.

Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü;

Madde 8: Eczacı, sanat ve mesleğinin icrası sırasında veya dışında meslek ahlak ve adabı ile bağdaşmayan hareketlerden kaçınır.

Eczacı mesleğin şeref ve haysiyetine aykırı olarak açık veya gizli, herhangi bir şekilde hileli veya muvazaalı anlaşmalarla veya hediye vermek yoluyla satış yapamaz.

1988 Sidney-Uluslararası Eczacılık Birliği toplantısında kabul edilen Eczacılık Etiği;

Madde 10: Eczacı, her türlü koşulda hizmetinin karşılığının normal ve makul olmasına dikkat etmelidir. Sağlık üzerinde haksız kazancı amaçlayan her türlü eylem ve anlaşma hizmetlerinin karşılığını üçüncü kişiler ile paylaşma ahlaka aykırıdır.

İyi Eczacılık Uygulamaları Kılavuzu;

Madde 14: Eczacı, hastalarına sağlık hizmeti sunarken haksız rekabete neden olacak davranışlarda bulunmamalıdır, işlem yapmamalıdır.

Madde 4: Eczacılık mesleğinin temel yaklaşımı ticari olmaktan çok mesleki olmalıdır.

Eczacı hastanın dilediği eczaneyi serbestçe seçmesine engel olamaz.

Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü;

Madde 8: Hekim veya herhangi bir şahsı aracı olarak kullanamaz, hastanın dilediği eczaneyi serbestçe seçmesine engel olamaz.

1988-Sidney Uluslararası Eczacılık Birliği toplantısında kabul edilen etik kurallar;

Madde 9: Eczacı bireyin serbest seçim hakkına saygı gösterir.

Eczacı reklam yapamaz, promosyon dağıtamaz.

Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü;

Madde 9: Eczacı yapacağı yayınlarda eczacılık mesleğinin şerefini üstün tutmak zorundadır. Eczacı, yazı veya sözle her ne şekilde ve surette olursa olsun kendi reklamını yapamaz, iş kağıtlarına ve faturalara reklam mahiyetinde ibareler koyamaz.

Eczacı yasalara aykırı fiillere iştirak edemez.

Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü;

Madde 11: Eczacı, kanunlara aykırı fiillere iştirak edemez veya yardımcı olamaz. 6643 ve 6197 sayılı kanunlara uygun olmayarak veya muvazaa yoluyla tıp mensubu olan veya olmayan kişilerle açık veya gizli anlaşma yaparak eczane açamaz.

Eczacı meslek ahlakına, deontoloji kurallarına, çalışma saatlerine uymalıdır.

Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü;

Madde 17: Eczacı, Türk Eczacıları Birliği'nin bu tüzük hükümleri dahilinde aldığı her türlü deontolojik kararları ile eczanelerin açılma ve kapanma saatleri, tatil günleri ve eczane nöbetleri hakkında yetkili makamlarca verilen kararlara uymak zorundadır.

1988 Sidney-Uluslararası Eczacılık Birliği toplantısında kabul edilen Eczacılık Etiği;

Madde 8: Eczacı meslek ahlakı ve deontoloji kurallarına uymalıdır.

Eczacı mesleğini ancak kendisi uygulayabilir, yasaların kendisine verdiği yetkiyi kimseye devredemez.

İyi Eczacılık Uygulamaları Kılavuzu;

Madde 5: Eczacı mesleğini ancak kendisi uygulayabilir. Hasta ile ilgili birebir eczacılık hizmetinde başka kimselere bu konuda yetki verilmemelidir.

Ülkemizde uygulanmakta olan Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü 27 Temmuz 1968 tarihinden beri yürürlüktedir.

* Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü,

* 1988 yılında Sidney’de yapılan Uluslararası Eczacılık Birliği Toplantısı’nda kabul edilen 16 maddeden oluşan Eczacılık Etiği ilkeleri,

* Amerikan Eczacılık Birliği (APhA) Mütevelli Heyeti’nin 1990 yılında görevlendirdiği Etik Kuralları Gözden Geçirme Komitesi’nin 1969 yılındaki APhA Etik Kuralları üzerinde çalışarak düzenlediği 8 temel ilkeden oluşan etik kuralları,

* 5 Eylül 1997 tarihinde Vancouver’da yapılan Uluslararası Eczacılık Federasyonu (FIP) Konsey Toplantısı’nda kabul edilen etik ilkeler,

* Sağlık Bakanlığı’nın 26.05.2000 tarih ve 23775 sayılı Tebliğ ile yayınladığı İyi Eczacılık Uygulamaları Kılavuzu’ndaki maddeler karşılaştırmalı olarak incelendiğinde;

Türkiye’de 1968 yılından beri yürürlükte olan etik kuralların, diğer ülkelerde benimsenen ve uygulanan etik kurallar ile örtüştüğü ve Türkiye’de etik kurallar ile ilgili yasal düzenlemenin 33 yıldır var olduğu görülür.

Yukarıda belirtildiği gibi ülkemizde etik kurallarla ilgili yasal düzenlemelerin tarihinin oldukça eski olmasına rağmen son yıllarda ülkemizde etik ihlallerinde ve deontoloji kurallarına uymayan eczacıların sayılarında hızlı bir artış olmuştur.

Bu ters orantı, Deontoloji Kurallarının var olmasının yeterli olmadığını, genel ahlak kuralları çerçevesinde meslek üyelerinin etik ilkeleri benimseyip özümsemesinin daha önemli olduğunu ortaya çıkarıyor.

İnsanın en önemli özelliklerinden biri olan toplumsal yaşamanın kurallarının olması doğaldır. Bu kurallar sayesinde ki toplumsal yaşayışta bir düzen ve uyum olagelmıştır. Kuralsızlığın (*anomi*) hakim olduğu toplumlarda ise karmaşadan kaçınılamamıştır.

Toplumsal işbölümünün hızla artması ile bu işbölümünün sonucunda ortaya çıkan mesleklerin de kendi içinde kurallarının oluşması kaçınılmaz olmuştur. İşte bu bağlamda değerlendirirken genelde meslek etiği, özelde eczane eczacılığı mesleği ile uğraşanların uyması gereken kurallar belirlenmiştir.

Deontoloji kuralları, gelenek-göreneklerden yola çıkılarak zaman içinde oluşmuş, deneyimlerle süzülmüş ve yazılı hale getirilerek yasal kimlik kazandırılmış kurallardır. Mesleğin geleceği açısından bu kurallara uyulması zorunludur.

Immanuel Kant ahlaki bir eylemin gerisinde o eylemin dayandığı bir ilkenin bulunması ve

herkes için geçerli bir ahlak bütününün olması gerektiğini savunur.

Deontoloji kuralları da, herkes için geçerli bir ahlak bütününü ve mesleğin geleceği için vardır.

Bireyler olayları kendi bakış açılarından yorumlayıp kendi doğrularını uygulamaya kalkarlarsa kaos oluşur. Herkes için geçerli ahlak ilkelerinin benimsenmesi toplumda kaosu önler, oluşabilecek sorunları en aza indirir.

Yukarıda hem felsefi olarak hem de pratik ahlak çerçevesinde, tarihsel gelişimi ve şu anki uygulamaları anlatılan deontoloji (*meslek etiği*) kurallarının ne anlama geldiği kuramsal olarak değerlendirildi.

Bu noktadan sonra meslek etiğine uymayan somut olaylarla konu analiz edilerek örnekendirilecektir.

IV. 5. "KATILIM PAYI" NİN 18 YILLIK SERÜVENİ PANDORA' NİN KUTUSU AÇILIYOR

Prometheus'un ateşi çalıp insanlara vermesi üzerine öfkelenen Zeus, o zamana kadar rahat ve mutlu olarak yaşayan insanları cezalandırmak amacıyla Hephaistos'tan güzel bir kadın ister. Bütün tanrıların armağanı anlamına gelen Pandora adı verilen bu kadın; her çeşit göz boyayıcı özelliklerle donatılır, süslenerek yeryüzüne gönderilir.

Prometheus'un kardeşi Epimetheus'a eş olarak yeryüzüne yollanan Pandora ile birlikte tanrılar bir kutu yollamışlardır. Bu kutu bütün kötülüklerin, acıların anasıdır. Pandora, merakını yenemeyip kutuyu açınca ne kadar yıkım, sıkıntı ve acı varsa dünyaya yayılmış, kutuda yalnız iyilikler ve umut kalmıştır ()*

1983 yılında çıkarılan 2771 sayılı yasa ile resmi reçetelerden "katılım payı" alınması uygulaması başladı.

Uygulamanın başlamasından kısa bir süre sonra bazı meslektaşlarımız "katılım payını" ek-sik almaya, daha sonra da hiç almamaya başladılar. Amaç; daha çok resmi reçete karşılamak (*Bireysel çıkar*).

* Büyük Kültür Ansiklopedisi Pan Matbaacılık S.3760

Bu davranışlarına gerekçe olarak da bir grup eczacı; "Eczanelerinin yoksul semtte olduğunu, halkın katılım payı ödeyemeyecek kadar yoksul olduğunu, amaçlarının hastaya yardım etmek olduğunu, yardım etmenin eczacılık mesleğinin temel ilkesi olduğunu, asıl bu şekilde davranarak meslek etiğine uydıklarını" savundular.

Bir başka grup eczacı ise; "Eczanelerin sadece resmi reçete karşıladığını, katılım payı alırlarsa hiç reçete yapamayacaklarını" belirttiler.

Bir grup genç eczacı da; "Staj yaptıkları ve/veya çevrelerindeki eski eczanelerde gördükleri uygulamayı uyguladıklarını, oyunu kuralına göre oynadıklarını" ifade ettiler.

Katılım payı almamak o kadar olağanlaştı ki, eczacılığı salt ticari bir etkinlik olarak gören kimi meslektaşlarımız bu kuralı, ayakta kalabilmenin kuralı olarak görmeye başladı. Çoğunluk ise konuyu fazla irdelenmeden "herkes böyle yapıyor" mantığı ile oluşan yeni düzene uyum sağladı.

İlaç fiyatları ve eczacının kar oranı İlaç Fiyat Kararnamesi'ne göre Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenir. İlaç Fiyatlarına Dair Kararname'nin 3. maddesi "Depocu satış fiyatı imalatçı satış fiyatına azami % 9, perakendeci satış fiyatı da depocu satış fiyatına azami % 25 ilave edilerek bulunur."⁽²⁸⁾ şeklindedir.

(Madde: 3 de belirtilen maliyetten % 25 kar oranı, satıştan % 20 ye karşılıktır.)

Resmi kurumlara, sözleşme gereği satış fiyatından %5 iskonto yapıp, emekliden %10, çalışandan %20 katılım payı alınmadığı bir ortamda eczacının kazanması düşünülemez.

Önce, alınmayan %10-20'leri karşılayabilmek için fazla ilaç yazdırmalar başladı ve bu olay; "ilk 3 ilaç hastanın, 4. ve/veya 5. ilaç eczacının" özdeyişi ile somutlandı.

4.ve/veya 5.ilaç çoğunlukla ilaç fiyat kupürü gerekmeyen *majstral* (eczanede hazırlanan) bir ilaçtı.

En gözde formül ise; Rivanol 6 gr. 30 paket veya 25 gr. Signolin içeren pomat formülüydü.

Zaman içinde; sağlık karnesi alıkoyma, bu sağlık karnelerine sağlık personeli ile çıkar ilişkisine girerek hasta bilgisi dışında reçete yazdırma olayı gündeme geldi. Gerçek olmayan reçetelere ilaç fiyat kupürü gerekince yeni bir sektör oluştu.

Matbaalarda tabakalar halinde sahte ilaç fiyat kupürleri basılmaya başlandı. Polis tarafından eczanesinde tabaka halinde matbaada basılmış sahte ilaç fiyat kupürü tespit edilen genç bir bayan eczacı, yargılandığı Ağır Ceza Mahkemesi'nde "Matbaada basılan fiyat kupürlerinin aslının aynı olup olamayacağını merak ettiği için bastırıldığını, ayrıca hastaya yardım olsun diye bu kupürleri resmi reçetelerde kullandığını" beyan ederek kendini savunuyordu.

(28) TEB Yayınları, Eczacılık-İlaç Yasa ve Yönetmelikler Şubat-2001 S-95

"Toplama ilaç fiyat kupürü" olarak adlandırılan ilaç fiyat kupürleri ise; son kullanım tarihi dolmuş ilaçların kutularından, kurumlarda kontrolden geçmiş resmi reçetelerden, sağlık merkezlerinden veya başka kanallardan temin ediliyordu. Böylece toplama ilaç fiyat kupürlerini satan kişiler oluştu, ilaç kupürü ticareti başladı.

Toplama ilaç fiyat kupürü piyasasında fiyat, üst fiyatın %10-15'i oranlarında belirlendi ve bu ticaret ülke genelinde yaygınlaştı.

1998 yılının Haziran ayında (.....) ilinde yakalanan bir kişinin üzerinde toplam 965 milyon TL tutarında 5 adet değişik eczanelere ait hamiline yazılmış çek çıkıyor. Yakalanan kişi Emniyet Müdürlüğü'nde verdiği ifadesinde; eczanelere ilaç fiyat kupürü sattığını karşılığında adı geçen çekleri aldığını, ilaç fiyat kupürlerinin (.....) ilindeki (.....) isimli eczacı kalfasından posta ile geldiğini beyan ediyordu.

Maliye Bakanlığı ve Emekli Sandığı Müfettişleri tarafından yapılan soruşturmada, olayda adı geçen eczanelere ait reçetelerde bu fiyat kupürleri tespit edilmiş olup, yargılama devam etmektedir.

"İlaç fiyat kupürü" teminindeki bireysel girişimler ise iki grupta toplanabilir.

Bir grup eczacı; ilaç kutusunun değişik yerlerini kesip ilaç isminin altına sürşarj etiketi yapıştırarak kupür oluşturdu.

30 yılı aşkın meslek yaşamı olan bir eczacı bir kutu Zocor tableten 4 adet fiyat kupürü üretmişti. Bir tanesi gerçek fiyat kupürü, 3 tanesi ise kutunun değişik yüzlerinde bulunan Zocor yazısı altına yapıştırılmış fiyat etiketlerinden oluşuyordu ve bu eczacımız banka personelinin % 20 katılım payı almıyordu.

Bireysel girişimcilikte ikinci grup eczacı ise eczanelerinde kupürü kesilip alınmak koşuluyla indirimli satışlara başladı.

Örnek olarak; bir eczacı 100.800.000 TL tutarındaki reçeteyi ilaçların fiyat kupürlerini kesip alarak 75.000.000 liraya hastaya verirken televizyon kamerası tarafından görüntülendi.

Toplum da, eczanelerdeki bu davranış biçimine uyum sağlayarak pazarlık eylemini başlattı.

Eczanelerde ilaç fiyat kupürü stokları ve kupürü kesik ilaç yığınları oluştu.

Aranıldığında kolay bulunabilmesi için ilaç fiyat kupürleri alfabetik olarak sıralanıp kutulandı.

Bir bölgede, Sağlık Müdürlüğü yetkilileri tarafından bir eczanede alfabetik olarak sıralanmış 8 ayakkabı kutusu ilaç fiyat kupürü tespit edildi.

Bir başka bölgede ise, Bağ-Kur yetkilileri tarafından bulunan alfabetik olarak sıralanmış 3 koli ilaç fiyat kupürü konusunda eczacı "imha edilmek üzere saklamıştım" şeklinde ifade veriyordu.

2000 yılında eczanesini açan genç bir eczacının eczanesinde Sağlık Müdürlüğü yetkilileri alfabetik sıralanmış 23 zarf içinde 1.108.000.000 TL. tutarında ilaç fiyat kupürü tespit ettiğinde; genç meslektaşımız "kupürlerin hangi sistemde saklanacağına dair bir yönetmelik ve kural olmadığından alfabetik olarak saklanmıştır" şeklinde açıklamada bulunuyordu.

Yine bir başka eczacı ise eczanesinde bulunan alfabetik sıralı ilaç fiyat kupürlerinin bulunma nedenini "koleksiyon yapıyordum" şeklinde açıklıyordu.

24.4.1991 tarih, 20851 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Beşeri İspençiyari ve Tıbbi Müstahzarlar Ambalaj ve Etiketleme Yönetmeliği" (29)

Madde 7: Dış ambalaj üzerinde şu bilgiler bulunacaktır.

- m) Bakanlıkça belirlenen özellikte fiyat kupürü
- n) İlacın çizgi kodu

Yönetmelikte de belirtildiği gibi ilaç fiyat kupürlerinin bulunması gereken yer ilaç kutularıdır.

Ankara Valiliği Sağlık Müdürlüğü'nün eczanelere gönderdiği 2.12.1998 tarih, 28796 sayılı yazının 4. maddesinde bu konu ile ilgili olarak, "Yürürlükteki mevzuatlar doğrultusunda bir ilaca ait fiyat kupürü, ilacın kutusunun üzerinde ya da ilacın hastaya reçeteye verilmesi halinde (sosyal güvence kapsamında olanlar için) reçetenin üzerine yapıştırılmış olarak bulunması zorunluluğu mevcuttur.

Çok sayıda kesik kupürün eczanede veya ecza deposunda bulunması mümkün olamayacağından bunların yasal olmayan bir şekilde kazanç sağlamak amacıyla bulundurulduğu gözönüne alınarak ilgili hakkında gerekli yasal işlem uygulanacaktır." denilmektedir.

Katılım payının alınmaması toplumda değişik boyutta kendini gösterdi. Birey herhangi bir ödeme yapmadığı için "evde bulunsun, yardım olsun" gibi yaklaşımlarla bol bol ilaç yazdırdı. Evlerde ilaç yığınları oluştu ve geçen zaman içinde bu ilaçlar çöp yığınlarına dönüştü.

İlaç firmaları da "önce yaz, sonra gez" sloganıyla destek verdiler.

Katılım payı alınması konusu, 1983 yılının Nisan ayında uygulamaya konulurken amaç; gereksiz ilaç tüketimini önlemek ve kurumların yükünü hafifletmekti.

(29) Akalın, Kemalettin, İlaç ve Eczacılık, Uluslararası Anlaşmalar, Kanunlar, Yönetmelikler, Genelgeler-S.120

Sosyal Güvenlik Kurumları artan ilaç giderleri için önlem alma gereksinimi duydu. Önce reçeteye yazılabilen ilaç sayısı kısıtlandı, sonra her ilaç için "10 günlük doz" uygulaması başladı.

10 günlük süreye daha çok kutu ilaç sığdırabilmek için reçetelerde enteresan dozlamalar yer almaya başladı.

Şu anda yargılaması devam eden bir eczacı hakkında düzenlenen Emekli Sandığı Soruşturma Raporu'nda yer alan; G.Y. isimli emekliye yazılan-yazdırılan reçetelerdeki ilaçlardan yalnız antibiyotiklerin dökümü;

10.07.1998	tarihli reçete	Serozil 500 tb.	2x2	4 kutu
17.07.1998	" "	Serozil 500 tb.	2x2	4 kutu
25.07.1998	" "	Serozil 500 tb.	2x2	4 kutu
03.08.1998	" "	Serozil 500 tb.	2x2	4 kutu
13.08.1998	" "	Serozil 500 tb.	2x2	4 kutu
30.09.1998	" "	Klax 500 tb.	3x2	4 kutu
08.10.1998	" "	Klax 500 tb.	3x2	4 kutu
14.10.1998	" "	Klax 500 tb.	3x2	4 kutu
29.10.1998	" "	Klax 500 tb.	3x2	4 kutu
04.11.1998	" "	Macrol 500 tb.	3x1	3 kutu
13.11.1998	" "	Macrol 500 tb.	3x1	3 kutu

Bu reçetelerin yazıldığı sağlık ocağı ile eczanenin arası 60 km. olup, G.Y. isimli emekli ifadesinde reçetelerin yazıldığı sağlık ocağına hiç gitmediğini beyan ediyor.

Deontoloji kuralları kimi zaman yaygın, kimi zaman bireysel olarak ihlal edilmektedir.

Günümüzdeki en güncel etik ihlali olması nedeniyle "katılım payı" almama konusu ve bu eylemin doğurduğu sonuçlar örnek olarak verilmiştir.

Diğer Deontoloji Kuralları'nın ihlallerini ayrıntılandırmak bu çalışmanın kapsamını çok genişleteceği için yer verilmemiştir.

İyi niyet, bireysel çıkar, düzene uyma veya duyarsızlık... Hangi nedenle olursa olsun meslekte ilkesiz davranış ve Deontoloji Kuralları'nın ihlali zaman içinde meslek ahlakında erozyona neden oluyor, zincirleme birçok yasadışı davranışı beraberinde getiriyor, meslek üyelerinin kitleler önünde saygınlığı ve mesleğe güvenirlilik kayboluyor.

Bölge Eczacı Odaları Haysiyet Divanları tarafından Deontoloji Kuralları'na uymadıkları için disiplin cezası verilen dosyalarda; eczacılar çoğunlukla deontoloji bakımından uymak zorunda oldukları kuralları ve eczacılıkla ilgili yasal mevzuatı yeterince bilmediklerini, etik kuralları eczacılık eğitim ve öğrenimi sırasında öğrenmediklerini ve olayları örneklere dayanarak kendilerine göre yorumlayıp hatalı davrandıklarını ifade etmektedirler.

Deontoloji Kuralları o mesleğin günlük pratiklerinin bir sonucudur ve genel ahlak ilkelerinin bir parçasıdır. Bu nedenle Deontoloji Kuralları maddeler halinde bilinmesi dahi o mesleği uygulayanlar tarafından bir şekilde öğrenilmiştir. Deontoloji Kuralları'na bireylerin bilerek veya bilmeyerek uymamaları mesleği erozyona uğratan, mesleğin saygınlığını azaltan unsurlardan birisidir.

Katılım payının 18 yıllık serüveni; sadece bir konudaki etik ihlalin 18 yıl gibi kısa bir zaman içinde eczacılığa, eczacıya ve eczacılığın geleceğine verdiği zararı somutlayabilmek için anlatıldı.

Reçete yönlendirme, sağlık karnesi alkoyma, sağlık karnesine hasta bilgisi dışında ilaç yazdırma, sahte reçete, sahte ilaç fiyat kupürü, indirimli ilaç satışı, sağlık personeli ile çıkar ilişkisine girmek ve benzeri ihlalleri sadece "katılım payı" alınmaması ihlaline bağlamak yanlış olur. Ama şurası da bir gerçektir ki, katılım payı alınmaması etik ihlallerin yaygınlaşmasında çok ama çok önemli rol oynamıştır.

Katılım payı alınmamasından dolayı oluşan suiistimaller nedeniyle, sosyal güvenlik kurumlarının girdiği ekonomik çıkmaz, "sosyal güvenlik kurumlarının varlığı" tartışmasının gündeme getirilmesi, toplumun her kesimindeki ahlaki değerlerin dejenere olması, gereksiz kullanılan ilaçların insan sağlığına verdiği zarar ve sağlık+ ilaç = para görüşünün yerleşmesi konularına ise girilmedi.

"Katılım Payının 18 Yıllık Serüveni" bölümünde anlatılanlar fantezi olarak yorumlanabilir. Ancak olayların hepsi gerçek olup, son 5 yıl içerisinde (1996-2001) Türk Eczacıları Birliği Yüksek Haysiyet Divanı'nda görüşülüp karara bağlanan 969 adet disiplin dosyasından örneklendirilmiştir.

İnsanlararası her türlü ilişkiyi düzenleyen kuralların adı ne olursa olsun, bu kurallara uyulmadığı zaman toplumsal kuralsızlık (*anomi*) ortaya çıkar. En kötü kural dahi kuralsızlıktan iyidir.

M.Ö. 399 yılında Atina'da, Sokrates'in baldıran (*conium maculatum*) zehirini içmeden önce dostlarıyla yaptığı sohbette değindiği gibi, ilişkileri düzenlemek için koyduğumuz kuralları gene biz bozar ve uymazsak ortada toplum adına somut bir yapı kalmaz.

KAYNAKLAR

1. Akalın, Kemalettin İlaç ve Eczacılık, Uluslararası Anlaşmalar Kanunlar Yönetmelikler Genelgeler.
2. Akarsu, Bedia, "Felsefe Terimleri Sözlüğü" Savaş Yayınları Ankara-1984.
3. Ankara Eczacı Odası Ajandası-2001.
4. Ankara Valiliği Sağlık Müdürlüğü 2.12.1998-028796 sayılı Yazı.
5. Arat, Necla "Etik ve Estetik Değerler", Say Yayınları İstanbul, 1987.
6. Asil, Eriş "Eczacılıkta Etik Sorunlar" Ankara Eczacı Odası MİEP-1991 (1991).
7. Büyük Kültür Ansiklopedisi, Pan Matbaacılık.
8. Cevizci, Ahmet "Felsefe Sözlüğü" Ekin Yayınları, Ankara 1996.
9. Durkheim, Emile, "Meslek Ahlakı" Çev.: Mehmet Karasar, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1949.
10. Eren, Nevzat, Etik Medikal Trend Mayıs-1999.
11. Eczacılık-İlaç, Yasa ve Yönetmelikler TEB Yayınları-2001.
12. Haçerlioğlu, Orhan, Felsefe Ansiklopedisi Cilt 5, Remzi Kitapevi, İstanbul 1978.
13. İstanbul Eczacı Odası V. Türkiye Eczacılık Kongresi 21-23 Mayıs-1993.
14. Paksüt, Fatma, "Platon ve Platon Sonrası" Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982.
15. Pieper, Annemarie, "Etiğe Giriş" Çev. Veysel Ataman-Gönül Sezer, Ayrıntı Yayınları, İstanbul-1999.
16. TEB Haberler Temmuz-Ağustos 1997.
17. TEB Haberler Kasım-Aralık 1997.
18. Türk Dil Kurumu Sözlüğü Cilt I .